

EXPOZIȚIA DE PICTURĂ ȘI SCULPTURĂ A ARTIȘTILOR MOBILIZAȚI DE MARELE CARTIER GENERAL – IAȘI, 1918. GENEZA SOCIETĂȚII ARTISTICE „ARTA ROMÂNĂ”

Teodor HAȘEGAN*

În toamna anului 1916 la Iași se aflau în refugiu Capitala țării, Suveranul, Parlamentul, Guvernul și principalele instituții ale statului, ceea ce a însemnat desfășurarea unei intense activități, în toate domeniile, inclusiv pe plan cultural. În toți acești ani grei, în centrul cultural moldav publicațiile au consemnat o constantă activitate artistică, o intensă preocupare pentru continuarea procesului de învățământ, pentru păstrarea și îmbogățirea patrimoniului cultural - elemente fundamentale pentru păstrarea integrității ființei naționale. În acest sens pot fi apreciate, în mod deosebit, activitățile desfășurate de către marele istoric Nicolae Iorga, de istoricul de artă I. D. Ștefănescu, compozitorul George Enescu, pictorul Octav Băncilă și mulți alții¹.

Chiar și în atmosfera dramatică a anilor de război, nu a încetat activitatea expozițională: în vitrinele din centrul orașului, la sediile redacțiilor ori în diferite spații comerciale erau etalate diferite lucrări de artă, prezentate și comentate în presa vremii. Astfel, putem afla că mulți artiști localnici expuneau frecvent (O. Băncilă, I. Cosmovici, O. Briese ș.a.) inclusiv în multe expoziții personale, cum a fost cea a pictorului Iosif Iser, care s-a bucurat de mare succes. O activitate deosebită venea și din partea pictorului Nicolae Tonitza, pe atunci redactor al ziarului „Iașul” unde scria și ilustra articole cu desene sau viniete. Dar numeroși artiști erau concentrați pe front, unii erau consemnați în misiuni speciale, alții erau grav răniți, iar unii au căzut la datorie.

În acest context, deosebit de complex, creația artistico-plastică a fost animată, într-o formulă fără precedent; pe de o parte, prin inițiativa de a înființa un muzeu militar național care să cuprindă și o secție de artă plastică, iar pe de altă parte, prin intenția de a da o replică invitației, venită din București, de a participa și artiștii de pe front la *Salonul oficial de artă plastică* din 1917, care urma să fie organizat în capitala ocupată.

Astfel, au fost convocați pe lângă Cartierul General al Armatei Române din Iași, mai mulți artiști mobilizați pe front, pentru a li se încredința misiunea să ilustreze realitatea vieții românești legată de război. Inițiativa Marelui Cartier General de a înființa o grupare de artiști plastici, din cei mobilizați, s-a concretizat prin Ordinul circular nr. 9400 / 23 iunie 1917, semnat de Șeful Marelui Stat Major al Armatei, generalul Constantin Prezan. Ordinul

* Colegiul Național de Arte „Octav Băncilă”, Iași.

¹ Vezi Ion Agrigoroaiei (coordonator), *Orașul Iași „Capitala rezistenței până la capăt” (1916-1917)*, Ed. Junimea, Iași, 2016.

prevedea condițiile care erau puse la dispoziția artiștilor plastici pentru a duce la îndeplinire realizarea acestei misiuni artistice, precum și destinația lucrărilor: *Toate operele ce vor concepe și executa le vor încredința în deplină proprietate a statului, renunțând la orice răsplată pentru munca depusă.* Același document prevedea numele și gradul militar al artiștilor grupați pe lângă Marele Cartier General al Armatei, pentru a îndeplini această misiune de corespondenți de război. Astfel, se poate constata că, la nobila misiune încredințată, au fost convocați 35 de artiști, 25 pictori și 10 sculptori (*Anexa 1*).

Prima manifestare expozițională a unui grup de artiști mobilizați, convocați de Marelui Cartier General (M.C.G.), s-a desfășurat în luna septembrie, în localul Școlii de Arte Frumoase din Iași. Presa a prezentat numeroase lucrări inspirate din viața frontului și a menționat participarea unor valoroși artiști (R. Hette, O. Briese, C. Ressu, Theodorescu-Sion, C. Medrea, Ș. Dimitrescu ș.a.)².

Manifestarea artistică care s-a concretizat în urma acestei inițiative a Marelui Cartier General, a fost *Expoziția de pictură și sculptură a artiștilor mobilizați M.C.G.* din ianuarie 1918. Programată inițial de Crăciun, a fost deschisă în ziua de 24 ianuarie 1918 (altă zi cu semnificație), în localul Școlii de Belle-Arte din Iași, pe strada Arcu, în localul fostei *Academii Mihăilene*. Catalogul expoziției prezintă pe cei 32 de expozanți – 20 de pictori și 12 sculptori – precum și lucrările expuse: 38 lucrări de pictură și desen și 23 de lucrări de sculptură în bronz și lemn (*Anexa 2*).

Multe dintre aceste lucrări mai pot fi văzute, și astăzi, în colecția Muzeului Militar Național din București, alături de alte numeroase lucrări executate de acești artiști, după terminarea războiului, dar sub influența sentimentelor din în acele momente istorice.

Presa vremii și publicul larg au primit cu mult entuziasm această manifestare expozițională a artiștilor mobilizați, deschisă în acele zile de sărbătoare națională. Artiștii expozanți, deși au avut la dispoziție materiale puține și un timp relativ scurt, au reușit să realizeze lucrări inspirate din viața frontului și a refugiului, care au impresionat în mod deosebit. La vernisaj, expoziția a fost onorată de prezența familiei regale, fapt prezentat ca un eveniment deosebit în presa vremii³. Manifestarea artistică a fost pe larg comentată de către gazetari, artiști și oameni de cultură precum Nicolae Iorga care i-a dedicat unui artist expozant articolul intitulat: *Trei scene de război ale pictorului D. Stoica*⁴. Manifestarea expozițională mai anunța și un gest caritabil, precizând că fondurile bănești provenite din perceperea taxei de intrare (20 lei) urmau să fie donate orfanilor de război.

Tot în presa vremii au fost consemnate detalii despre mesajul artistic, despre conținutul de idei și sentimente pe care operele expuse îl transmiteau. De menționat, în acest sens, este un amplu articol dedicat expoziției, apărut în cotidianul „Mișcarea”, ce trece în revistă evenimentul expozițional și semnalează artiștii mai interesanți. În final, per ansamblu, au fost apreciați toți artiștii deoarece se considera că au reușit să înțeleagă *pe deplin misiunea ce li s-a încredințat*. De asemenea, erau considerați demni de toată admirația, deoarece *și-au pus la contribuție tot talentul lor, reușind să creeze opere care vor fi o podoabă remarcabilă pentru*

² Cf. Adrian-Silvan Ionescu, *Plasticieni sub arme 1917-1918*, în *Atelier de Front. Artiști români în Marele Război 1917-1918*, Editura MNAR, București 2018, p. 27.

³ „Opinia”, 28 ianuarie 1918, în rubrica *Informații*.

⁴ Nicolae Iorga, *Trei scene de război ale pictorului D. Stoica*, în „Drum drept”, Iași, 28 ianuarie 1918.

muzeul militar⁵. O altă informație interesantă o marchează cotidianul „Opinia”, din care reiese că această deosebită manifestare artistică a fost prezentată și dincolo de Prut, unde *Expoziția de pictură și sculptură a artiștilor mobilizați români din Chișinău, care atrage mereu un numeros public, va fi deschisă probabil încă două săptămâni*⁶.

Relevant, pentru impresia puternică pe care acest act de cultură și patriotism a avut-o în contextul vremii, este și gândul nostalgic, de mai târziu, al pictorului Traian Cornescu: „I-a fost dat Iașului, focariului vechiu de cultură, ca de acolo să pornească și această mișcare de artă plămădită din durerea efortului cel mai dureros făcut de neamul nostru”⁷. Incontestabil, această manifestare inedită și de amploare a avut un impact benefic pentru evoluția ulterioară a multor artiști plastici, care au rămas uniți multă vreme în crezul lor artistic, animați de acele mari evenimente.

Una dintre consecințele imediate ale constituirii detașamentului de artiști mobilizați constă în faptul că, la scurt timp după demobilizare, un grup de camarazi au format o grupare artistică, devenită ulterior Societatea artistică „Arta Română”. Noua grupare a atras pe acei tineri artiști care au fost însuflețiți de programul modern al concepției artistice, de tendința anti-academistă, anti-idilică și mai ales de spiritul realist, cu o vădită implicare în problematica socială. Astfel, expoziția artiștilor mobilizați a constituit, cu certitudine, punctul de plecare a unei noi mișcări artistice care avea să fie promovată de către societatea „Arta Română”. Membrii noii grupări artistice au trecut de la condiția de artiști–corespondenți de război la aceea de artiști–cetățeni. Ei au inițiat o adevărată mișcare artistică, bazată pe un program progresist în opoziție cu arta salonardă, convențională sau ilustrativă. Iată de ce artiștii mobilizați pe front au refuzat invitația artiștilor rămași în București, de a participa la Salonul oficial, deoarece au considerat că acest fapt ar fi însemnat o recunoaștere a „bastionului artei academico-romantico-idilică”⁸.

În mod inevitabil, gruparea artiștilor mobilizați a alăturat temperamente diferite dar cu aceeași țință, cu același scop final: de a restabili *cinstea și bunul simț* în creația artistico-plastică românească. Un important element comun care-i lega îl constituia impresiile de pe front și deci implicit realitățile social-politice; sub acest aspect tematic au fost multă vreme și după terminarea războiului, într-o deplină unitate și armonie.

Pentru toți artiștii mobilizați viața de pe front a însemnat o experiență răscolitoare, momentele trăite în lupte le-au marcat vibrant sensibilitatea artistică; schițele și desenele care au fost făcute la fața locului au constituit materialul documentar pentru compozițiile în ulei, acuarelă sau în sculpturi statuare și reliefuri. Scenele compoziționale surprindeau atmosfera apăsătoare a frontului, urmările dezastruoase ale bombardamentelor, pierderile grele, suferințele și lipsurile. În centrul preocupărilor tematice apare reprezentat chipul ostașului român; realizat cu multă expresivitate și naturalețe în crochiuri, schițe, compoziții și portrete, este redat fără patos, evitându-se accentele retorice. Astfel, lucrările se definesc cu un realism viguros, ele surprind dramatismul situațiilor și starea lăuntrică a personajelor reprezentate. În sprijinul ideii de libertate și de înalte idealuri sociale și naționale, artiștii plastici români au înscris, astfel, și în timpul războiului un capitol de seamă în istoria artei plastice românești.

⁵ *Expozițiunea artiștilor mobilizați*, în „Mișcarea”, 31 ianuarie 1918.

⁶ „Opinia”, 15 aprilie 1918. în rubrica *Informații*.

⁷ Traian Cornescu, *Expoziția de pictură și sculptură a societății „Arta Română”*, în „Viitorul”, 13 aprilie 1922.

⁸ M., *O expoziție nouă cu oameni noi*, în „Momentul”, 20-21 aprilie 1918.

Răspunzând unor imperative majore, slujind idealurile naționale prin vocația lor artistică la nivelul experienței individuale, artiștii mobilizați au dovedit utilizarea unor formule plastice și a unor concepții moderne.

Din punct de vedere stilistic, expoziția artiștilor mobilizați aducea o pregnantă notă de unitate, o unitate tematică conferită de subiectele abordate și preocuparea de a servi cu arta plastică intereselor și aspirațiilor sociale. Un alt element, din punct de vedere formal, care conferă o notă unitară creațiilor, este concepția modernă a artiștilor expozanți, concepție datorată, în mare măsură, unor valoroase școli naționale de artă – de la București și Iași – ai căror absolvenți aveau posibilitatea să călătorească în vederea desăvârșirii studiilor, să ia contactul direct cu modernitatea europeană.

Astfel, se poate constata o concepție compozițională modernă, de actualitate, în circuitul valorilor europene, bazată pe o structură expresivă de factură post-impresionistă. De asemenea, pot fi menționate influențele stilului *Art Nouveau*, ale tendințelor decorative și ale stilizărilor menite să simplifice imaginea prin refuzul permanent al detaliilor excesive și să amplifice dinamismul compozițional. Desenul și culoarea respectau realitatea în spațiul plastic, dar materialitatea lor era, de multe ori, un punct de plecare către interpretări expresive specifice curentelor moderniste din ambianța vremii. Creațiile artiștilor mobilizați se înscriu ca un suflu proaspăt, inovator, în spațiul cultural românesc, reunind aspectele de continuitate a tradițiilor statornicite de școala națională de artă cu tendințele plastice europene, într-o sinteză originală, deosebit de valoroasă.

Dintre artiștii participanți, în primul rând trebuie menționat **Camil Ressu** (1880–1962). Ca pictor și deopotrivă grafician, Camil Ressu a militat pentru o artă cu caracter realist, pe întreg parcursul evoluției sale creatoare. La momentul respectiv, animat de specificul național și impresionat de dramaticele evenimente ale frontului, a pictat pânze care sunt astăzi, alături de multe alte lucrări, reprezentative pentru pictura românească. Astfel, la Iași în 1918, așa cum prevede catalogul, a expus lucrările: *Ecaterina Teodoriu* și *Primul val*. Prestația sa a fost bine cotată în presa vremii: „Domnul Camil Ressu s-a inspirat din episodul duios al Ecaterinei Teodoriu dându-ne un tablou plin de lumină și culoare. Ecaterina Teodoriu este una din cele mai frumoase lucrări ale sale”⁹. Artistul se remarcă, pe bună dreptate, printre cei mai de seamă creatori ai generației sale, datorită stilului său sobru, într-o viziune realistă, dublat de o mare capacitate de a surprinde semnificația și expresivitatea formelor.

În perioada imediat următoare, după demobilizare, la Iași în martie 1918, Camil Ressu s-a numărat printre membrii fondatori ai grupării artistice „Arta Română”, iar contribuția sa la această orientare artistică a fost majoră, atât din punct de vedere al măiestriei, cât și în ceea ce privește concepția sa artistică. În însemnările sale a punctat concepția sa umanistă în artă, și-n ceea ce privește specificul național: „Prin a face o operă izvorâtă din arta poporului român, nu înțeleg a face artă naționalistă și poporanistă așa cum poporanismul a început să fie la modă în literatură. A picta ciobănași, care cu boi, turme de oi, nu înseamnă a face artă cu personalitate românească. Înțelegem ca, luând subiectele de la țară ori de la oraș din societatea de jos, ca și din cea rafinată, ori alegându-le din domeniul idealității noastre, să le vedem prin prisma unei concepții de seamă, care trebuie să fie concepția artistică a poporului din care face parte artistul și căreia îi datorează individualitatea”¹⁰.

⁹ „Evenimentul”, 3 februarie 1918.

¹⁰ Cf. Amelia Pavel, *Pictura românească interbelică*, Ed., Meridiane, București, 1996, p. 23.

Un alt pictor care s-a făcut remarcat a fost **Ștefan Dimitrescu** (1886–1933). În cadrul expoziției artiștilor mobilizați a expus compozițiile: *Un cămin din Cașin și La pâine*. Lucrările prezentau aspectele triste ale vieții din timpul războiului. Cea dintâi se referă la pierderile de vieți omenești din rândul populației civile. Intitulată inițial *Morții din Cașin*, în viziunea critică de mai târziu, compoziția reprezintă un *autentic tablou românesc din acele vremuri...*¹¹ care ilustrează tragedia unei familii de țărani, căzută victimă în timpul bombardamentelor germane. În cea de a doua compoziție artistul a adus în plan frontal, reprezentând o masă compactă de personaje, un aspect cotidian din timpul războiului: civili, militari, femei, bătrâni, copii care se înghesuiesc, într-un șir interminabil, zgribuliți de frig, pentru a cumpăra o pâine. Pe lângă aceste lucrări, în aceeași perioadă, artistul a mai executat numeroase schițe, desene, crochiuri în peniță sau creion, reprezentând convoaie de refugiați, soldați răniți, scene de luptă, ostași căzuți pe gânduri, reprezentări sumare dar sugestive, fără exaltare patriotică, așa cum a remarcat, în însemnările sale, pictorul Tonitza mai târziu: Schițele și studiile lui luate direct pe front sau prin satele pe unde trecuse devastarea inamică vor rămâne documente de o rară distincțiune sufletească și de o răscolitoare putere de artă.

În anii ce au urmat, pictorul Ștefan Dimitrescu a avut o evoluție creatoare valoroasă, a fost unul dintre cei mai activi membri ai societății artistice „Arta Română”, chiar actul de înființare al noii societăți artistice a fost semnat în casa pictorului din Iași. În creația lui picturală și grafică, s-a dovedit a fi un artist care a înțeles mereu că arta trebuie să se angajeze, cu structura ei expresivă, în problematica socială.

Un alt artist deosebit de activ în această perioadă a fost **Dumitru Stoica** (1887–1956). Mobilizat în anul 1916, a plecat combatant pe front, unde a fost grav rănit în luptele de la Turtucaia, iar viața i-a fost salvată, cum avea să mărturisească ceva mai târziu – de carnetul de schițe ce se afla în buzunarul de la piept al tunicii. Refăcut, dar încă nevindecat complet, a revenit pe front pe frontul din Moldova. De acolo trimitea, spre publicare ziarului „România”, schițe cu imagini din viața de pe front, scene de bătălie, portrete. Cooptat în echipa de artiști de pe lângă Marele Cartier General al Armatei, artistul a primit din partea generalului Constantin Prezan sarcina să întocmească programul de lucru al detașamentului de artiști plastici¹². Cu o predilecție remarcabilă pentru genul compoziției istorice, Dumitru Stoica s-a desfășurat în compoziții ample, pe suprafețe mari de pânză, în care numeroasele personaje, în ambianța specifică ori surprinse într-un cadru natural, alcătuiesc o structură compozițională foarte dinamică și impresionantă. Pentru salonul artiștilor mobilizați Dumitru Stoica expunea trei lucrări: *Capturarea unui convoi inamic*, *Din luptele de la Turtucaia și Lupta de la Mărășești*. Inspirându-se din luptele la care a participat efectiv, lucrările au avut mare ecou în rândul publicului și s-au impus în presa vremii, iar Nicolae Iorga le-a elogiat într-un articol intitulat *Trei scene de război ale pictorului D. Stoica*¹³.

După terminarea războiului, Dumitru Stoica a continuat, într-o serie considerabilă de compoziții, să abordeze aceeași tematică, valorificând desenele și schițele aduse de pe front ca sursă inedită de inspirație. Astfel, a lansat un adevărat ciclu tematic de opere inspirate din momentele trăite în timpul războiului. În acest sens pot fi amintite lucrările: *Luptele de la Cerna*, *Galop de artilerie*, *Șarja de la Prunaru*, *Refugiul*, *Doina în campanie*, ș.a.

¹¹ Cf. Claudiu Paradais, *Ștefan Dimitrescu*, Ed. Meridiane, București, 1978.

¹² Cf. Paul Rezeanu, *Stoica D.*, Ed. Meridiane, București, 1990, p. 11.

¹³ Cf. Nicolae Tonitza, *Scrieri despre artă*, Ed. Minerva, București, 1968, p. 64.

Un alt artist de referință, din rândul artiștilor mobilizați, a fost pictorul **Ion Teodorescu-Sion** (1882–1939). Vechi combatant (participase la campania din 1913), artistul era mobilizat cu gradul de locotenent și luptase pe frontul din Dobrogea, iar retragerea în Moldova l-a adus la Iași (Hlincea) în calitate de ofițer în bateria antiaeriană. În ianuarie 1918 a participat la „Expoziția artiștilor mobilizați” cu lucrarea *Retragerea (Dobrogea)*. O compoziție dramatică, tensionată cu o atmosferă foarte încărcată, bine intuită ca spațiu plastic. Din 1917 s-a păstrat un *Autoportret*, desen în creion executat pe când se afla la Hlincea, unul dintre cele mai expresive portrete în ipostază militară.

Numeroasele lucrări, executate în această perioadă, le-a păstrat ca adevărate documente vizuale și mărturii ale vieții din timpul războiului. Acestea au constituit un ciclu tematic dominant al expoziției personale, care a fost deschisă în luna martie 1919 în București, unde expunea printre cele 167 de lucrări și multe subiecte din război: *Ostaș pe gânduri*, *Calm în baterie*, *Odihna – Soldați în repaus*, *Observator în baterie*, *Camarazi*, *Ostaș*, *Cina - Soldați în refacere*¹⁴.

Ion Teodorescu-Sion avea să fie unul dintre cei mai activi artiști români din perioada interbelică, unul care a avut mereu ca sursă de inspirație realitatea vieții românești, pe bună dreptate critica vremii l-a catalogat ca fiind *cel mai mobil dintre pictorii noștri* sau *cel care a dat lucrările cele mai de seamă de după război*¹⁵. De personalitatea sa este strâns legată și înființarea societății artistice *Arta Română*. Teodorescu-Sion a fost unul din mentorii fondatori ai acestei mișcări artistice și tot de numele său este legată și încercarea de a reorganiza societatea, prin Expoziția a VIII-a (resurecția) din anul 1928 (ultima manifestare a *Artei Române*, Expoziția a VII-a, fiind în 1924).

Un alt talent deosebit, pictorul **Emilian Lăzărescu** (1878-1934) face parte din rândul artiștilor mai puțin cunoscuți la noi, deoarece, după studiile făcute la București și Paris, a călătorit o vreme în America unde, așa cum reiese din presa vremii, s-a bucurat de mult succes. După război, artistul s-a stabilit la Paris (1920), de unde a mai revenit în țară cu prilejul unor expoziții personale în 1923, 1927 și 1932. Mobilizat în timpul războiului, a avut gradul de locotenent, s-a evidențiat în luptă, a fost decorat cu ordinul *Coroana României* și cu *Virtutea Militară*¹⁶. Atașat grupului de artiști mobilizați, pictorul Emilian Lăzărescu a desfășurat o frumoasă și intensă activitate de creație, dovedindu-se un adevărat profesionist în stăpânirea mijloacelor de expresie și s-a bucurat de mult succes. La manifestarea expozițională a artiștilor mobilizați s-a prezentat cu două pânze: *La atac (Mărășești)* și *Artileria germană sub focul artileriei române*, lucrări de o mare ținută artistică, care în presa vremii au fost foarte bine apreciate: „În expoziție se detașează printr-o formă foarte viguroasă (...) posedă indiscutabil tehnica artei sale și în plus se și dăruiește întru totul compozițiilor sale și de asemenea gândește operele sale (...) este imposibil să contestezi munca sa”.

Entuziasmat de tematica generală abordată de grupul expozanților, Emilian Lăzărescu cu însuflețire declara: „Istoria noastră militară trebuie să fie redată în imagini palpabile, luptele pe care le-au dus eroii noștri în acest gigantic război nu trebuie să rămână doar o simplă amintire (...) ci să intre în istoria neamului pe vecie”. Compoziția picturală *La atac*

¹⁴ Amelia Pavel, *Ion Teodorescu-Sion*, Ed. Minerva, București, 1967, p. 30.

¹⁵ Constantin Prodan, *Sculptura, pictura și gravura românească*, prelegeri la Ateneul Român, în martie, 1936, BAR, p. 44.

¹⁶ Vezi, Melania Petcu, *Artiști plastici români în primul război mondial*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, Muzeul Militar Central - București, nr. 2-3, 1969-1970.

(*Mărășești*), una dintre cele două menționate în catalogul expoziției de la Iași, se găsește în bună stare la Muzeul Militar din București. Lucrată în tehnica ulei pe pânză, de dimensiuni apreciabile (150 x 70 cm) este o compoziție dinamică, deschisă, având ca subiect tematic atacul înverșunat din momentele culminante ale luptelor, celebrul atac dezlănțuit asupra inamicului la Mărășești. Schema compozițională este structurată în linii frânte, contribuind astfel la dinamismul imaginii și la asigurarea unui ritm plastic susținut la rândul său de o diversitate de nuanțe transpuse contrastant. Cromatica vie în game complementare subliniază atmosfera dramatică a scenei de luptă. Siluetele luptătorilor în încheștarea dramatică sunt viguros desenate și marcate în tușe dense. La fel de valoroasă este lucrarea *Ostaș român*, un portret expresiv, studiu în ulei pe pânză, care demonstrează calitățile pictorului în ceea ce privește desenul și redarea materialității formelor în culoare. Cu această lucrare, Emilian Lăzărescu reușește să aducă un model, un exemplu tipologic al ostașului român, fără nuanțe idilice sau patetice, un model realist într-o viziune modernă. De altfel, concepția sa modernă și legătura cu realitatea vieții, evidentă în această perioadă a creației sale, reiese edificator din cele relatate de artist pentru un articol al cotidianului *România*, din mai 1919, în care preciza: „Și nu trebuie să ne oprim aici ci trebuie strânse toate mărturiile și păstrate cu sfințenie pentru ca mai târziu să se vadă că și România și-a adus contribuția de sânge în această încheștare mondială”.

Un alt artist, mai puțin cunoscut, dar cu o activitate valoroasă și interesantă mai ales din punct de vedere documentar, a fost **Doru Ionescu** (1888-1960). Artistul se afla în perioada debutului în pictură și se făcuse remarcat ca un bun peisagist. La expoziția artiștilor mobilizați a expus cinci lucrări: *Gara din Tecuci*, *Gara din Târgu-Ocna*, *Ruinele bisericii din Tg.-Ocna*, *Post de comandă* și *Ruine*. Peisajele pictorului ne prezintă aspectul gărilor bombardate și ruinele datorate dezastrelor războiului, ele vin cu o notă de protest dar și cu o deosebită valoare documentară. Practician al realismului, Ionescu Doru aduce în fața privitorului, de această dată, peisajul cu aspect sinistru apăsător, lipsit de viață, într-o gamă cromatică sumbră. Deși a fost marcat evident de efectele dezastruoase asupra naturii, pictorul s-a concentrat cu măiestrie în tehnica picturii în ulei, cu tușe largi, nuanțe și tonalități, lipsite în mod voit de vitalitate. Astfel, artistul a reușit deplin să redea atmosfera pustiitoare a războiului. Doru Ionescu se regăsește printre artiștii fondatori ai societății „Arta Română”, la saloanele căreia a participat cu numeroase peisaje, până în anul 1924.

În aceeași categorie se înscrie și pictorul **Remus Troteanu** (1885-1957), care la Expoziția artiștilor mobilizați prezenta, după cum arată catalogul, două lucrări: *Atacul Regimentului 32 Infanterie și Baterie bombardată*. Cea dintâi, o amplă compoziție, redă o scenă dramatică de luptă corp la corp, o lucrare care face dovada competenței sale în ceea ce privește studiul desenului și știința compoziției. Una dintre piesele de referință, astăzi în Muzeul Militar București, alături de multe altele, este un exemplu de artă realistă sub imperativul studiului riguros. De asemenea, lucrarea *Spre front*, care se dovedește a fi o mică *cronică de front* ce surprinde într-o compoziție dinamică, deschisă cu o gamă cromatică vie și optimistă, atmosfera energetică a deplasării soldaților români spre câmpul de bătălie.

O notă lirică aduce pictura lui **Dumitru Brăescu** (1886-1947), care după absolvirea studiilor superioare în arte, urmează stagiul militar și ajunge ofițer în rezervă. În această calitate a participat la campania militară din 1913, când a fost decorat cu medalia *Avântul*

Țării¹⁷. Prezent la expoziția artiștilor mobilizați de la Iași cu o singură lucrare *Refugiați*, el redă deplasarea unui convoi de refugiați din calea dezastrelor, care se deplasează în tăcere, la sfârșitul zilei, într-o atmosferă tensionată. Din punct de vedere stilistic, pictorul se dovedește a fi într-o etapă de început, încă tributară – ca și în cazul altor numeroși tineri artiști – picturii lui Grigorescu. Influența grigoresciană se face simțită în *plein-air*-ul de tip impresionist, precum și în dominația culorilor pastelate care, cu multă savoare, neglijează detaliile surprinzând atmosfera. Utilizarea resurselor valoroase de inspirație și modul cum reușește să le valorifice, în cadrul tematicii, dovedesc un real talent al pictorului Dumitru Brăescu, care se găsea înscris pe calea devenirii artistice.

O altă ipostază artistică, prezentă între artiștii mobilizați, a adus-o pictorul **Dimitrie Hârlescu** (1872–1923), care participa cu: *Parc de artilerie* și *Prizonierii*. Prima lucrare s-a pierdut în incendiul care a cuprins Muzeul Militar din București, cea de a doua se mai păstrează și astăzi în colecția familiei pictorului¹⁸. Lucrarea ne prezintă o realitate dură a războiului, cea a prizonieratului. Cele trei personaje din planul central al tabloului, profilate pe pământul arid, stau așezate pe jos într-o condiție umilă care inspiră compasiune, iar pe chipurile lor, surprinse din tușe energice și expresive, se citește teama și îngrijorarea. Gama cromatică de ocru și verde pământiu, așternute în pete spontane, trasate energic, subliniază în mod expresionist atmosfera de anxietate. Stilul creației picturale, la Dimitrie Hârlescu oscilează între impresionism și expresionism. Dar un *expresionism* înțeles în contextul unei viziuni de expresivitate realistă. Calitățile picturale relevate de creația sa (din nefericire stinsă în deplină maturitate), au fost comentate de un contemporan al său, criticul Jeanjaquet: *Hârlescu e un psiholog care intuiește sub masca cea mai schimbătoare și de la prima vedere, spiritul – pe care îl reflectă plastic; el a fixat o imagine ce se identifică cu adevărul*¹⁹.

Constantin Petrescu-Drăgoe (1887-1937), un pictor care a preferat compozițiile de interior, în cadrul specific al frontului. Astfel, la Expoziției artiștilor mobilizați a fost consemnat cu lucrarea *Scrisoare din sat*, iar din aceeași perioadă datează și lucrarea *Cuib de mitralieră*. Concepția lui artistică, la momentul respectiv, era orientată pe o direcție grigoresciană, impresionistă și lirică. În activitatea lui ulterioară a apărut frecvent cu caricaturi și grafică satirică. În anii interbelici era menționat printre cei care practicau gravura pe aramă cu *delicioasele pointe-seche ale lui (...) Petrescu-Drăgoe*²⁰. De asemenea, sunt date cu privire la succesul pe care l-a avut, cu creația lui picturală, pe meleagurile franceze, în Bretania, cu un număr impresionant de lucrări²¹.

Expoziția artiștilor mobilizați avea reprezentată creația sculpturală prin cei 12 creatori care expuneau în total 23 de lucrări. Unele sculpturi erau de mari dimensiuni, ca în cazul picturii, impresionând publicul și critica de specialitate, cum se relata în cotidianul „Evenimentul”, din februarie 1918: *Aceste lucrări vor nemuri vitejia soldatului român*. În acele vremuri lipsurile materiale erau considerabile, în consecință și posibilitatea de transpunere în material era anevoioasă. Cu toate acestea, sculptorii au reușit, cu materiale puține și în condiții grele, să

¹⁷ Ștefan Andronache, *Tecuci. Repere istorice. Obiective turistice. Personalități culturale*, Biblioteca Muzeală, Ștefan Petică, Tecuci, 1995, p. 76.

¹⁸ Gh. Macarie, *Dimitrie Hârlescu*, Ed. Meridiane, București, 1986, p. 13.

¹⁹ Cf. Ștefan Andronache, *op. cit.*, p. 78.

²⁰ Constantin Prodan, *op. cit.*, p. 75.

²¹ Doina Păuleanu, *Singurătate și reconstrucție imaginară – pictori români în Bretania*, Ed. Arcade, 2010.

realizeze opere de artă sculpturală, în diferite tehnici specifice, de o autentică valoare artistică și cu un mesaj de certă determinare națională. Stăpâni pe arta volumelor, sculptorii mobilizați au reușit să confere unitate stilistică prin abordarea unei tematici inspirate din tradițiile și realitățile românești, și să confere diversitate expresivă prin interpretări de factură modernă. În consens cu principiile înălțătoare, sculptorii au realizat lucrările lor într-un ritm vertiginos, ei modelau și ciopleau în aer liber, ca și *modelele* lor, ca în viața de pe front, pe care ei o trăiau efectiv. Astfel, pentru sculptura românească artiștii mobilizați au constituit o premieră: era pentru prima dată când o grupare de sculptori români promova un program unitar pe calea detașării, a desprinderii de rigorile academiste. Formele și volumele sunt lucrate din trăsături libere degajate, structurate într-o compunere volumetrică în care lumina și umbra se găsesc în armonie de tonuri intermediare. Ei au dorit, și au reușit, să surprindă realitatea cu o impresionantă spontaneitate și au știut să evite convenționalul și stereotipia.

Un artist care a intrat în admirația publicului și a criticii de specialitate a fost **Ion Jalea** (1887-1979). Mobilizarea l-a adus pe frontul din Moldova, unde, participând la operațiunile militare din zona Siretului, cade rănit grav de schizele unui obuz, cu greu a mai putut fi salvat (a trebuit să-i fie amputată mâna stângă)²². Deși suferea un mare handicap, sculptorul Ion Jalea a fost în măsură ca pe lângă îndatoririle de combatant să își cultive talentul și conștiința artistică. La Expoziția artiștilor mobilizați, catalogul îl menționează cu două desene: *Cai la odihnă (schiță)* și *Schiță de pe front (desen)*. Chiar în condițiile de război, artistul desena în creion diferite aspecte sau portrete, De asemenea, modela din lut mici lucrări (plastică mică) cărora le-a dat denumirea de *schițe de front*²³. Unele dintre acestea, realizate la Iași, în timp ce se afla alături de colegii săi sculptori, sunt expuse în Muzeul militar alături de alte lucrări de mari dimensiuni, realizate ulterior, cum sunt: *Soldat român la atac*, *Doi ostași români gata de atac la Oituz*, *Soldat pe front* ș.a.

La rândul său, sculptorul **Corneliu Medrea** (1888-1964), un alt nume de prestigiu pentru arta plastică românească din perioada interbelică, prezenta la Iași trei lucrări. Chiar din cotidianul „Evenimentul”, apărut în 3 februarie 1918, putem afla: „Domnul Cornel Medrea se prezintă cu medalionul de bronz *Regina Maria*, *Mutarea unui tun* și *Prizonieri germani*, lucrări foarte izbutite”.

Lucrarea *Mutarea unui tun* un basorelief lucrat în ipsos, reprezintă o scenă realistă de pe câmpul de luptă. O manevră militară care necesită mult efort partea soldaților, o acțiune dinamică reprezentată într-o scenă dezvoltată pe orizontală, cu personajele dispuse frontal. Aranjamentul compozițional redă ritmul plastic prin succesiune volumetrică și prin jocul de lumini și umbre, care se reflectă diferențiat pe suprafața formelor. În aceeași concepție plastică este și lucrarea *Prizonieri germani*, dar în genul *ronde-bosse*, în care sculptorul surprinde foarte expresiv, într-o compoziție de dimensiuni relativ mici, expresivitatea portretistică. O altă lucrare de referință din această perioadă este *Refugiata*, temă inspirată din drama populației civile, nevoită să se retragă din calea frontului.

Sculptorul Corneliu Medrea a făcut parte, la rândul lui, din nucleul de constituire al „Artei Române”, după demobilizare. A fost unul dintre membrii grupării artistice cu activitate consecventă și valoroasă. Realitatea vieții din timpul războiului, grelele încercări prin care a

²² Cf. Barbu Brezianu, *Gruparea Arta Română*, în *Studii și cercetări de istoria artei*, Seria Arta plastică, nr. 1, 1964, p. 141.

²³ Ion Jalea, *Amintiri din război, 1916-1918*, în „Arta Plastică”, nr. 7, 1967, p. 36.

trebuit să treacă poporul, l-au impresionat și au devenit o tematică artistică de-a lungul activității sale creatoare (o serie de monumente și busturi comemorative în multe localități din țară).

Un alt artist integrat armonios în echipa sculptorilor mobilizați era **Alexandru Călinescu** (1889-1978). În cadrul expoziției e menționat cu trei lucrări: *La baionetă*, *Un milițian* și *Fată tristă*. Sunt creații sculpturale ce se remarcă prin realismul lor și mai ales prin capacitatea autorului de a surprinde starea interioară a personajelor. Pe chipurile reprezentate sunt redade sentimentele și expresivitatea specifică stării de îngrijorare, de tristețe sau curajul soldatului în luptă. Lucrările lui Alexandru Călinescu au impresionat în mod plăcut publicul și critica contemporană, atunci și de-a lungul timpului. Tendința clasică în abordarea formelor, expresivitatea în portretistică și meticulozitatea execuției, l-au determinat pe Constantin Prodan, un atent observator al evoluției artistice din perioada interbelică, să-l plaseze în categoria artiștilor care ... *fac sculptură modelată de bună ținută clasică*²⁴.

Tot în perioada mobilizării de la Iași, debuta și sculptorul ieșean **Richard Hette** (1890-1981). Absolvent al Școlii de Arte-Frumoase din Iași (1913), a urmat apoi *École Nationale Supérieure des Beaux-Arts* din Paris, iar după război a studiat la clasa lui Antoine Bourdelle de la *Academie de la Grande Chaumiere*, la clasa profesorului Antoine Bourdelle²⁵. Concentrat în timpul războiului și atașat grupului de pe lângă Marele Cartier General, a desfășurat o bogată și apreciată activitate creatoare, dovedindu-se un bun specialist în tehnica turnării în bronz. La expoziția artiștilor mobilizați expunea trei lucrări: *Grenadierul*, *Iarna în tranșee* și *Santinela*. Lucrările se remarcă prin realismul lor, prin capacitatea artistului de a surprinde atitudinea firească a personajelor și expresia lor naturală.

Apreciat de contemporani pentru valoarea sa artistică sale și pentru acuratețea stilistică, sculptorul, mai ales pentru *Grenadierul*²⁶, a fost prezentat în presa de specialitate ca un artist „care dă dovadă de un real talent, care știe să observe, să urmeze natura fără a o înregistra ca un aparat fotografic, să prindă caracteristicile personajilor sale, să redea anatomia corpului în chip firesc și cu multă interpretare. Richard Hette este un neoclasic care nu urmează în chip fidel pe marii sculptori antici sau inspirați din antichitate, dar el ține seama de proporții de expresiunea firească a personajilor”²⁷. După demobilizare, sculptorul și-a continuat în mod susținut activitatea expozițională în țară și peste hotare. Richard Hette a expus la saloane oficiale din București și Paris, a organizat numeroase expoziții personale și de grup (București, Iași, Cernăuți), a onorat comenzi de busturi și monumente pentru diferite instituții, este autorul bustului lui Mihai Eminescu din Cernăuți ș.a.

Ion Mateescu (1876-1951), un alt sculptor cu realizări deosebite, a participat la Expoziția artiștilor mobilizați cu compoziția *Blocul de la Oituz*, lucrare ce se păstrează în patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei - Iași²⁸. Compoziția este inspirată de blocada eroică a frontului de la Oituz, de aceea și concepția unei compuneri monolitice, în care personajele, respectiv militarii români, formează un tot unitar, de netrecut. Bine instruit în țară și peste hotare, artistul s-a bucurat de reputația unui bun portretist. De asemenea, în domeniul învățământului are o contribuție benefică, la catedra de sculptură și modelaj al

²⁴ Cf. Adina Nanu, *Alexandru Călinescu*, Ed. Meridiane, București, 1988.

²⁵ Octavian Barbosa, *Dicționarul artiștilor români contemporani*, București, 1976.

²⁶ Fotografia acestei lucrări, aflată într-o colecție particulară, ne-a fost comunicată de muzeograful Sorin Iftimi.

²⁷ Oreste Trafali, *Sculptorul R. Hette*, în „Arta și Arheologia”, nr. 7, 1931.

²⁸ Actuala locație a lucrării ne-a fost semnalată de muzeograful Sorin Iftimi.

Academiei de Arte Frumoase din Iași. Printre numeroasele lucrări de for public, concepute de Ion Mateescu, trebuie menționat în primul rând, *Monumentul Eroilor din Bucium-Iași* (1921), dedicat celor căzuți în Primul Război Mondial, *Bustul lui Mihai Eminescu* (1943) din Parcul Copou- Iași și numeroase portretizări expresive ale contemporanilor, prezente astăzi în patrimoniul Galeriei Naționale.

Primul război mondial rămâne un moment de răscruce în istoria noastră, în primul datorită Reîntregirii neamului, dar și prin acele calități ale poporului român care s-au relevat atunci. „Poporul român – spunea generalul Henri Berthelot – are în cel mai înalt grad însușirile de seamă ale soldatului, acelea care caracterizează armatele de elită; bravura, spiritul de disciplină, și mai ales, un înfocat patriotism”²⁹. Acest război în care poporul nostru, într-o impresionantă solidaritate sufletească, a biruit ceea ce părea de neînfrânt, a avut înrăuriri majore asupra creației artistico-plastice, și asupra vieții culturale în general, aducând transformări radicale. Dar aceste transformări nu s-au limitat la o simplă reflecție, în diverse structuri artistice, a evenimentelor și a diferitelor aspecte sociale. Aceste transformări deosebite în ceea ce privește forma și conținutul operei de artă, de abia de acum își vor începe evoluția și se vor concretiza, în mare măsură, în cadrul Societății artistice „Arta Română”, unde au fost puse în lumină, prin contribuția artiștilor care au fost pe front, dar și a celor care s-au asociat ulterior, mai ales după revenirea capitalei la București, precum: N. Tonitza, Th. Pallady, C-tin Brâncuși, D. Paciurea, J. Al. Steriadi, H. Catargi ș.a.

*The Painting and Sculpture Exhibition of the artists mobilized by the General Staff
– Iași, 1918. The genesis of „Arta Română” (Romanian Art) Artistic Society
(Abstract)*

The Circular Order no. 9400 / June 23, 1917, signed by General Constantin Prezan, the Chief of the General Staff of the Army, establishes the detachment of the mobilized artists. The Order stipulated the conditions provided to the plastic artists in order to carry out the “artistic mission”, as well as the destination of the works: All the works they will conceive and execute shall be the full ownership of the state, and the artists shall give up any reward for the work done. The same document provided the name and military rank of artists attached to the General Staff of the Army as war correspondents. Thus, it can be seen that 35 artists, 25 painters and 10 sculptors, have been summoned and entrusted with this noble mission. They have been working in the Academy of Fine Arts building in Iasi (the former Mihailene Academy). The group included the painters Dimitrie Stoica, St. Dimitrescu, Camil Ressu, Ion Theodorescu-Sion, Aurel Băieșu, C. Petrescu-Dragoe, Remus Troteanu, Petre Bulgaras, N. Dărăscu, Otto Briese, and the sculptors: Ion Jalea, Corneliu Medrea, Oscar Han, Dimitrie Mătăoanu, Richard Hette, Ion Mateescu and others. Their artistic production is represented in the January 24, 1918 Painting and Sculpture Exhibition of the artists mobilized by the General Staff. Many of these works can still be seen today in the collection of the National Military Museum in Bucharest, along with many other works performed by these artists after the end of the war but under the influence of the feelings of those historical moments. The exhibition of the mobilized artists was, with certainty, the starting point of a new artistic movement to be promoted by the Arta Română Society.

Keywords: *World War I, exhibition of mobilized artists, the Arta Română group, Academy of Arts in Iasi.*

²⁹ Henri Berthelot, *Mărășești 1917*, în „Secolul XX”, nr. 7, București, 1967, p. 16.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- Agrigoroaiei, Ion, *România interbelică*, Editura Universității A.I. Cuza, vol. I, Iași, 2001.
- Idem, *Iași în anii 1916 – 1918. Opinie publică și stare de spirit în timp de război 1916 – 1917*, Editura Anteros, Iași, 1998.
- Blazian, Henri, *L'Art Roumain Moderne*, București, 1932.
- Cisek, Oscar, Walter, *Eseuri și cronici plastice*, București, 1967.
- Deac, Mircea, *Arta în oglinda istoriei*, Ed. Meridiane, București, 1984.
- Eliade, Mircea, *Destinul culturii românești*, în *Profetism românesc*, vol. II, Ed. Roza vânturilor, București, 1990.
- Florea, Vasile, *Arta românească modernă și contemporană*, București, 1982.
- Iorga, Nicolae, *Scrieri despre artă*, Antologie de B. Theodorescu, Ed. Meridiane, 1968.
- Oprea, Petre, *Peregrinări în arta românească*, Ed. Litera, București, 1973.
- Idem, *Consemnări despre arta românească*, Ed. Litera, București, 1978.
- Idem, *Societăți artistice bucureștene*, Ed. Meridiane, București, 1969.
- Prodan, Constantin, *Sculptura, pictura și gravura românească*. Prelegeri ținute la Ateneul Român în zilele de 7, 14 și 28 martie 1936, București, Biblioteca Academiei Române.
- Idem, *Mișcarea artelor plastice de după război*. Conferință ținută în seara de 11 februarie 1934, Tipografia cărților bisericești, București, 1935.

STUDII, ARTICOLE

- Ion Agrigoroaiei (coordonator), *Orașul Iași - „Capitala rezistenței până la capăt” (1916-1917)*, Ed. Junimea, Iași – 2016.
- Barbu Brezianu, *Anii de tinerețe a lui N.N. Tonitza*, în S.C.I.A., Tom IV, nr. 3-4, 1957.
- Idem, *Gruparea „Arta Română”*, în S.C.I.A., Seria Arta plastică, nr. 1, 1964.
- Idem, *Sufletul românesc în cultură și artă*, în „Acțiunea și reacțiunea”, nr. II, 1938.
- Theodor Enescu, *Luchian și primele manifestări de artă independentă în România*, în S.C.I.A. nr. 3-4.
- Melania Petcu, *Artiști plastici români în primul război mondial și lucrările lor în Muzeul militar central*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, M.M.C., nr. 2-3, 1969 -1970.
- *Atelier de front: artiști români în marele război mondial 1917-1918*, catalog de Alina Petrescu, dr. Adrian-Silvan Ionescu, dr. Elena Olariu, dr. Mariana Vida. Editura Muzeului Național de Artă al României, București, 2018.

ANEXA 1

ORDIN CIRCULAR

Nr. 9400 din 23 iunie 1917

Marele Cartier General a hotărât crearea unui muzeu național militar, în care să se păstreze pentru viitor toate lucrările ce vor reprezenta paginile cele mai alese ale războiului, ca și clipele de restriște și sforțările prin care nădăjduim să înfăptuim idealul nostru național.

La acest apel au răspuns artiștii noștri, sculptorii și pictorii noștri notați pe contrapagină, care printr-o pornire curată de patriotism și de înălțător sentiment artistic și-au pus talentul la dispoziția noastră, declarând că toate operele ce vor concepe și executa le vor încredința în plină proprietate statului, renunțând la orice răsplată pentru munca depusă.

Din înalt ordin

Șeful de Stat major general al armatei

General de corp de armată adjutant Prezan

Pictori:

Locotenent Stoica D.
 Locotenent Teodorescu Sion
 Locotenent Cornescu Traian
 Locotenent Crețoiu Alexandru
 Sublocot. Em. Lăzărescu
 Sublocot. Brăescu Tache
 Sublocot. Al. Poitevin
 Aurel Băeșiu
 C. Petrescu Dragoie
 Troteanu Remus P.
 Aurel Constantinescu
 Șt. Dumitrescu
 Toma Tomescu
 Niculescu Andrei
 Negoșanu Grigore
 N. Mantu
 Camille Ressu
 Al. Macedonsky
 N. Dărăscu
 Bulgăraș Petre
 Ionescu G. (Doru)
 Hârlescu
 Ion Mateescu (sculptor n.n.)
 Briese O.
 Bacalu Constantin
 Ignat Bednarik

Sculptori:

Locotenent Jalea Ion
 Medrea Corneliu
 O. Han
 D. Mățăoanu
 Al. Călinescu
 Al. Talpoșin (Severin)
 G. Stănescu
 adăugat de mână:
 A. Chiciu
 R. Hette

Total de 35 artiști: 10 sculptori și 25 pictori, dintre care 6 nu mai apar în catalogul expoziției din ianuarie 1918: Crețoiu Alexandru, Niculescu Andrei, Negoșanu Grigore, Bulgăraș Petru și Ignat Bednarik

ANEXA 2

ARTIȘTII MENȚIONAȚI ÎN CATALOGUL

EXPOZIȚIEI ARTIȘTILOR MOBILIZAȚI M.C.G. – IAȘI 1918

PICTURĂ

1	BACALU CONSTANTIN (1884-1975)	Un rănit; La pândă
2	BRĂESCU DUMITRU (Tache) (1886-1947)	Refugiați
3	BRIESE OTTO (1889-1963)	În marș
4	BĂEȘU AUREL (1896-1928)	În repaus
5	CRISTOLOVEANU ION (1893-1964)	Prin rețele; În tranșee
6	CONSTANTINESCU ATANASIE (1890-1963)	Contraatac; Moartea Ecaterinei Teodoroiu; Caporal D. Cristea
7	CORNESCU TRAIAN (1885-1965)	Reluarea Sovejei; În patrulare
8	DIMITRESCU ȘTEFAN (1886-1933)	Un cămin din Cașin; La pâine
9	HÂRLESCU DIMITRIE (1872-1923)	Prizonieri; Parc de artilerie
10	IONESCU DORU (1888-1960)	Gara din Tecuci; Gara din Tg.- Ocna; Ruina bisericii din Tg. Ocna; Post de comandă; Ruine
11	LĂZĂRESCU EMILIAN (1878-1934)	La atac (Mărășești); Artileria germană sub focul artileriei române
12	MACEDONSKY ALEXIS (1871-1957)	În patrulare
13	MANTU NICOLAE (1871-1957)	La Mărășești; Spionul
14	PETRESCU DRAGOE C-TIN (Găină) (1887-1937)	Scrisoare din sat
15	POITEVIN-SKELETTI ALEXANDRU (1874-1959)	Trimiterea unei recunoașteri iarna; Suflet românesc
16	RESSU CAMIL (1880-1962)	Ecaterina Teodoroiu; Primul val
17	STOICA-DUMITRESCU ION (1880-1956)	Lupta de la Mărășești; Din luptele de la Turtucaia; Capturarea unui convoi inamic
18	THEODORESCU-SION ION (1882-1932)	Retragerea (Dobrogea)
19	TOMESCU GH. TOMA (1881-1949)	La Siret
20	TROTEANU PETRU REMUS (1885-1957)	Atacul regimentului 32 infanterie; Baterie bombardată

SCULPTURĂ

21	CĂLINESCU ALEXANDRU (1889-1978)	<i>La baionetă; Un milițian; Cap de copil</i>
22	CHICIU ANGHEL (1883-1963)	<i>Soldat la atac; General (I); Refugiată; În tranșee;</i>
23	HAN OSCAR (1891-1976)	<i>Patrulă; Răniți</i>
24	HETTE RICHARD (1890-1981)	<i>Grenadierul; Iarna în tranșee, Santinela</i>
25	IORDĂNESCU IOAN (1881-1959)	<i>Ștafetă în apărare;</i>
26	JALEA ION (1887-1983)	<i>Cai la odihnă; Schiță de pe front;</i>
27	MATEESCU ION (1876-1951)	<i>Blocul de la Oituz</i>
28	MĂȚĂUANU DUMITRU (1888-1929)	<i>Grenadier</i>
29	MEDREA CORNEL (1888-1964)	<i>Mutarea unui tun; Medalion de bronz</i>
30	SEVERIN ALEXANDRU (Talpoșin) (1881-1956)	<i>Moldova</i>
31	STĂNESCU GHEORGHE (1890-1975)	<i>În așteptare</i>
32	TUDOR GHEORGHE (1882-1944)	<i>Refugiați</i>

ARTIȘTII: 20 de pictori cu 38 de lucrări (pictură, grafică, desen); 12 sculptori cu 23 lucrări (bronz, lemn, desene).

TOTAL: 32 artiști, dintre care 4 nu figurau în Ordinul circular: I. Cristoloveanu, I. Iordănescu, I. Stăncescu și G. Tudor

Fig. 1. Doru Ionescu, *Gara din Târgu Ocna* (bombardată n.n.)
(Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București)

Fig. 2. Doru Ionescu, *Gara din Tecuci* (bombardată n.n.)
(Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București)

Fig. 3. Emilian Lăzărescu, *La atac (Mărășești)*
(Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București)

Fig. 4. Dumirtru Brăescu, *Refugiați*
(Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București)

Fig. 5. Ștefan Dimitrescu, *Coadă la pâine*,
(Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, București)

Fig. 6. Petru Remus Troteanu, *Atacul regimentului 32 infanterie (La Răzoare)*

Fig. 7. Dumitru Brăescu, *Refugiați*

Fig. 8. Richard Hette, *Grenadierul* (fotografie),
(Albumul Rezervei Generale a Aviației, Iași)

Fig. 9. Ion Mateescu, *Blocul de la Oituz*
(Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași)

Fig. 10. Ion Jalea, *Studiu de pe front*

Fig. 11. Alexandru Călinescu, *Fetiță tristă*

Fig. 12. Alexandru Călinescu, *La baionetă*

Fig. 13. Alexandru Călinescu, *Un milițian*

Fig. 14. Camil Ressu, *Ecaterina Teodoroiu*

Fig. 15. Constantin Petrescu-Drăgoe, *Scrisoare din sat*

Fig. 16. Cornel Medrea, *Prizonieri germani*

Fig. 17. Ion Stoica-Dumitrescu, *Lupta de la Mărășești*

Fig. 18. Dimitrie Hârlescu, *Prizonieri*

Fig. 19. Richard Hette, *Santinela*

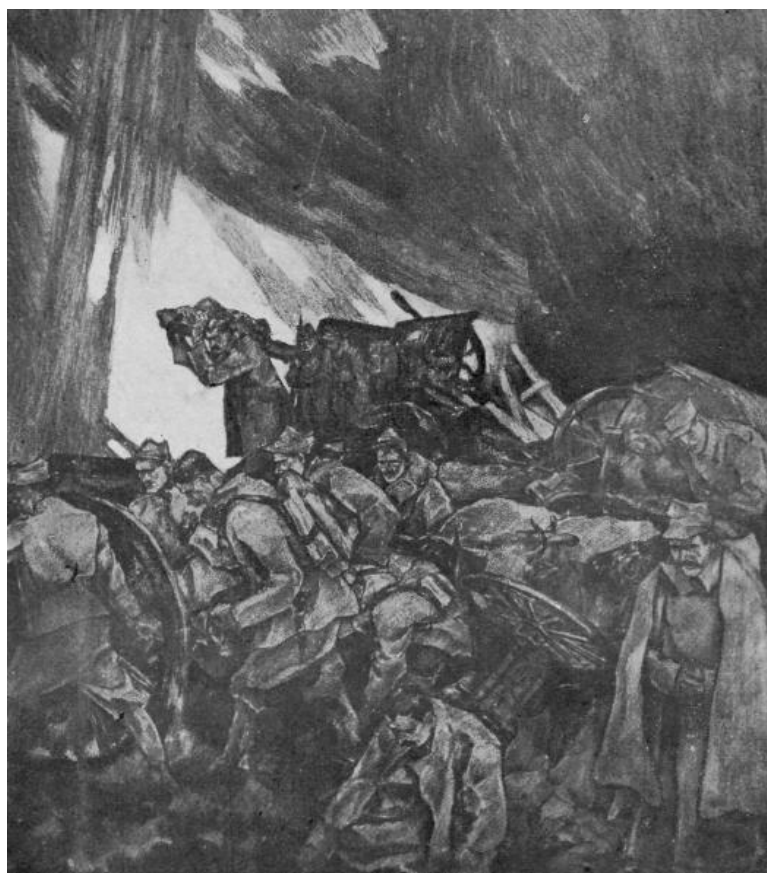

Fig. 20. Ion Theodorescu-Sion, *Retragerea (Dobrogea)*

Fig. 21. Ștefan Dimitrescu, *Un cămin din Cașin*